

Sygn. akt II CSK 752/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

.Dnia 25 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa R. P.

przeciwko SPZOZ Wojewódzkiemu Szpitalowi dla Nerwowo i Psychicznie Chorych
w G., M. S. i A. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 listopada 2015 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 30 stycznia 2014 r.,

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. przyznaje radcy prawnemu R. S. od Skarbu Państwa - Sądu
Apelacyjnego kwotę 1.800 (jeden tysiąc osiemset) zł
powiększoną o stawkę podatku VAT tytułem kosztów
nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi w
postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 20 września 2013 r. oddalił powództwo R. P. wniesione przeciwko Wojewódzkiemu Szpitalowi dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w G. oraz lekarzom M. S. i A. B. – o zasądzenie zadośćuczynienia w kwocie 100 000 zł z tytułu bezprawnego umieszczenia powoda w pozwanym Szpitalu na podstawie sądowego postanowienia wydanego w sprawie karnej w następstwie uwzględnienia opinii lekarskich pozwanych lekarzy, które - według twierdzeń powoda - sporządzone zostały bez zbadania powoda.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku oddalającego powództwo stwierdzając, że z ustaleń dokonanych w sprawie nie wynika, aby pozwany Szpital dopuścił się bezprawnych działań w okresie przebywania powoda na obserwacji. Pozwani lekarze, wydając opinię opatrzoną przez omyłkę datą nieodpowiadającą dniowi, w którym zbadali powoda, nie działali – jak ocenił Sąd Apelacyjny – bezprawnie.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku powód zarzucił naruszenie art. 378 § 1 w zw. z art. 379 pkt 4 oraz art. 49 w zw. z art. 50 § 3 k.p.c. przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji, art. 52 § 1 w zw. z art. 1 pkt 1 lit.c ustawy o Sądzie Najwyższym wskutek wydania na rozprawie apelacyjnej na podstawie art. 130 § 5 k.p.c. postanowienia o zwrocie wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów Sądu Apelacyjnego, jako sporządzonego z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. Skarżący zarzucił ponadto naruszenie art. 382 w zw. z art. 231 k.p.c. przez zastosowanie domniemania wyrażonego w stwierdzeniu zawartym w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku: „trudno byłoby sobie, w świetle zasad doświadczenia życiowego wyobrazić sytuację, w której dwóch cenionych lekarzy - biegłych sądowych miałoby sfałszować opinię, wydając ją bez badania oskarżonego, narażając się w ten sposób na dotkliwe konsekwencje zawodowe i karne”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny – wbrew zarzutom skarżącego - nie miał podstaw do stwierdzenia, że wyrok Sądu pierwszej instancji został wydany – wskutek nierozpoznania wniosku o wyłączenie sędzi przewodniczącej – przez skład sądu

sprzeczny z przepisami prawa, a więc w warunkach nieważności (art. 379 pkt 4 *in principio* k.p.c.).

Według dokonanych ustaleń Sąd pierwszej instancji dwukrotnie oddalił oraz dwukrotnie odrzucił wnioski powoda o wyłączenie sędzi przewodniczącej. Po zamknięciu rozprawy w dniu 6 września 2013 r. i odroczeniu ogłoszenia orzeczenia na dzień 20 września 2013 r., powód w dniu 18 września 2013 r. złożył po raz piąty wniosek o wyłączenie tej sędzi, oparty na tych samych okolicznościach. Okoliczność, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał tego wniosku i wydał wyrok nie oznacza, że skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa. Sprzeczność taka nie zachodzi, gdy sprawę rozpoznał sąd w składzie sędziego, co do którego w ocenie strony istniały uzasadnione podstawy do wyłączenia na podstawie art. 49 k.p.c. W art. 379 pkt 4 k.p.c. stanowiącym o nieważności postępowania chodzi o sprzeczność z przepisami procesowymi dotyczącymi składu sądu oraz przepisami ustrojowymi przewidzianymi w przepisach ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.), określającymi zasady delegowania sędziów do innego sądu (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2004 r., III SK 26/04, OSNP 2005, nr 5, poz.72, z dnia 16 maja 2008 r., I UK 337/07, nie publ., z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 242/09, nie publ.). Przeciwnie stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2013 r., II PK 273/12 (nie publ.), powołanym w skardze kasacyjnej, Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną, uznał za nietrafny. Nie podzielił także, przytoczonego w skardze kasacyjnej, poglądu Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 stycznia 2004 r., I Ca 1186/03 (OSA 2004, nr 12, poz. 47), ujętego w tezie: „rozpoznanie sprawy z naruszeniem art. 50 § 3 k.p.c. przez sędziego, co do którego wniosek o wyłączenie oparty na art. 49 k.p.c. nie został w ogóle rozpoznany, należy uznać za rozpoznanie sprawy przez sędziego wyłączonego z mocy ustawy”.

W odniesieniu do tej kwestii nie ma zgody zarówno w doktrynie, jak i w orzecnictwie (za uznaniem, że nie ma skutku nieważności postępowania opowiedział się Sąd Okręgowy w Warszawie w wyroku z dnia 25 stycznia 1937 r., VI.1.Ca.2146/36, OSP1937, poz. 278, przeciwny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 stycznia 2009 r., I PK 133/08, OSNP 2010, nr 13 – 14,

poz. 163). Mając na względzie genezę regulacji zawartych w przepisach kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. oraz kodeksu aktualnie obowiązującego, w których ostatecznie nie wprowadzono wśród przepisów o wyłączeniu sędziego przepisu statuującego nieważność czynności i orzeczeń sędziego, który został wyłączony na podstawie orzeczenia sądu, należy przyjąć, że nie powoduje nieważności postępowania udział w rozpoznaniu sprawy sędziego wyłączonego na mocy postanowienia sądu zgodnie z art. 49 k.p.c., ani sędziego wobec którego wniosek o wyłączenie nie został rozpoznany. W takich sytuacjach działanie sędziego polegające na dokonaniu czynności innych niż niecierpiące zwłoki stanowi uchybienie procesowe, które mogło wpłynąć na wynik sprawy. Wykazanie takiej zależności staje się możliwe wtedy, gdy wniosek o wyłączenie sędziego okaże się uzasadniony. Gdy wniosek taki w ogóle nie został rozpoznany, oceny w tym zakresie należy dokonywać przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności.

Nie może budzić wątpliwości, że wniosek o wyłączenie sędzi przewodniczącej, złożony przez powoda po zamknięciu rozprawy, na dwa dni przed ogłoszeniem wyroku, oparty na tych samych okolicznościach, które wskazane zostały w poprzednich czterech wnioskach, podlegałby - w razie jego rozpoznania – odrzuceniu zgodnie z art. 53¹ k.p.c.

Ponowne odrzucenie wniosku nie pozbawia strony prawa do złożenia kolejnego wniosku. W takich sytuacjach zachodzi konieczność rozważenia, czy zasługuje ono na ochronę. Ocenę w tym zakresie wyznacza zasada zakazu nadużycia praw procesowych. W doktrynie przyjmuje się, że przez nadużycie praw procesowych należy rozumieć każdy przypadek takiego skorzystania przez stronę (uczestnika postępowania) z postępowania cywilnego, które służy innym celom niż uzyskanie ochrony praw podmiotowych, a więc korzystania z przepisów procesowych w sposób obiektywnie sprzeczny z ich treścią i wynikającego z nich obowiązku zachowania uczciwości procesowej. Zakaz nadużycia praw procesowych jest zasadą prawa. Zasada prawa może, ale nie musi być skodyfikowana. W polskim postępowaniu cywilnym, mimo że zasada zakazu nadużycia praw procesowych nie została skodyfikowana, to można ją wyinterpretować z treści art. 3 k.p.c., który nakłada na strony obowiązek dokonywania czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami; ponadto

zasadę tę należy uznać za obowiązującą ze względów moralnych i prakseologicznych.

Instytucja wyłączenia sędziego, która stwarza stronie procesowej możliwość skorzystania z uprawnienia do kwestionowania bezstronności sędziego, nierzadko jest wykorzystywana w celu stordedowania przebiegu procesu. Wprowadzone przez ustawodawcę instrumenty mające na celu zapobieganie nadużywania tej instytucji przez czasowe ograniczenie powoływania przyczyn uzasadniających wyłączenie sędziego (art. 50 § 2 k.p.c.) oraz zastosowanie – w określonych przez prawo okolicznościach - sankcji odrzucenia wniosku (art. 53¹ k.p.c.), nie stanowią wystarczającej bariery zapobiegającej nadużywania tej instytucji w celach obstrukcyjnych, zmierzających jedynie w kierunku przewleczenia postępowania, czego przykładem były wnioski składane przez skarżącego. Mając to na względzie Sąd Najwyższy uznał, że wielokrotne zgłaszanie przez powoda w toku sprawy wniosków o wyłączenie sędziego (sędziów) stanowiło – w okolicznościach niniejszej sprawy - nadużycie praw procesowych. Istniały więc podstawy do stwierdzenia, że kolejny (piąty) wniosek zgłoszony w postępowaniu pierwszoinstancyjnym oraz wniosek o wyłączenie wszystkich sędziów sądu drugiej instancji – były bezskuteczne.

Sąd Najwyższy uznając, że złożenie przez powoda wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów Sądu Apelacyjnego było działaniem stanowiącym nadużycie prawa, a więc nie zasługującym na ochronę, jednocześnie przyjął, że złożenie takiego wniosku nie jest – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego - objęte tzw. przymusem adwokacko-radcowskim, o którym mowa w art. 87¹ k.p.c. Zarzut naruszenia art. 130 § 5 k.p.c. przez wydanie postanowienia o zwrocie wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów Sądu Apelacyjnego, jako sporządzonego z naruszeniem art. 87¹ k.p.c., nie mógł jednak odnieść skutku, skoro wniosek ten został uznany za działanie stanowiące nadużycie praw procesowych.

W kwestii, czy w przypadku złożenia wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów sądu apelacyjnego obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych, brak jest wypowiedzi przedstawicieli nauki. W judykaturze jedynie w zarządzeniu przewodniczącego w Sądzie Najwyższym z dnia 26 czerwca 2012 r., II UO 2/12 (nie publ.) został wyrażony pogląd, że wniosek o wyłączenie

wszystkich sędziów sądu apelacyjnego sporządzony osobiście przez stronę, która nie należy do kręgu osób wymienionych w art. 87¹ § 2 k.p.c., podlega zwrotowi na podstawie art. 130 § 5 k.p.c. W uzasadnieniu tego zarządzenia podkreślono, że wniosek taki podlega rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy, jako sąd przełożony w rozumieniu art. 52 § 1 k.p.c., a w postępowaniu przed tym Sądem obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych, które dotyczy także czynności procesowych związanych z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowanych przed sądem niższej instancji (art. 87¹ § 1 k.p.c.). Skoro postępowanie wywołane takim wnioskiem nie znalazło się wśród postępowań wyłączonych na podstawie art. 87¹ § 2 k.p.c. spod działania art. 87¹ § 1 k.p.c., to należało – jak zaznaczono w uzasadnieniu zarządzenia - przyjąć, że w postępowaniu dotyczącym wyłączenia wszystkich sędziów sądu apelacyjnego obowiązuje przymus adwokacko-radcowski.

Stanowisko zajęte w powołanym zarządzeniu budzi zastrzeżenia. Złożenie wniosku o wyłączenie wszystkich sędziów sądu apelacyjnego nie jest wyłącznie czynnością procesową związaną z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowaną przed sądem niższej instancji (art. 87¹ § 1 k.p.c.). Jest czynnością, która uruchamia postępowanie o charakterze ustrojowym, nie zaś procesowym i nie zmienia tego okoliczność, że jest uregulowane wśród przepisów postępowania cywilnego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1998 r., III CZP 70/97, OSNC 1998, nr 9, poz. 132). Wniosek o wyłączenie wszystkich sędziów sądu apelacyjnego jest przedstawiany Sądowi Najwyższemu jako sądowi przełożonemu w rozumieniu art. 52 k.p.c. W doktrynie i judykaturze jednolicie przyjmuje się, że „decyzja sądu przełożonego w sprawie wyznaczenia innego sądu na miejsce właściwego, jak i decyzja wyłączenia sędziego, nie jest aktem jurysdykcyjnym, lecz aktem o charakterze ustrojowym, organizacyjno-administracyjnym” (uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego mająca moc zasady prawnej z dnia 21 lutego 1972 r., III CZP 76/71, OSNCP 1972, nr 9, poz. 152). Na taki charakter przepisów o wyłączeniu sędziego oraz rozstrzygnięć podejmowanych przez sąd przełożony wskazują także orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1969 r., I CZ 120/69 (OSNCP 1970, nr 10, poz. 185), z dnia 15 czerwca 1970 r., I CZ 60/70 (OSNCP 1971, nr 1, poz. 17, z dnia 20 lipca 1972, II CZ 129/72, OSNC 1973, nr 5,

poz. 77) i liczne inne nie publikowane. Dodać należy, że prawo do wyłączenia sędziego jest konstytucyjną gwarancją prawa do bezstronnego sądu, co podkreśla się w literaturze oraz orzecznictwie (np. postanowienie Sądu Najwyższy z dnia 21 kwietnia 2011, III UZ 9/11, nie publ.). Wszelkie ograniczenia stawiane w zakresie realizacji tego prawa nie znajdują zatem usprawiedliwienia. Prawo do wyłączenia sędziego, będące konstytucyjną gwarancją prawa do bezstronnego sądu, ustrojowy nie zaś procesowy charakter postępowania przed Sądem Najwyższym rozpoznającym, jako sąd przełożony, wniosek o wyłączenie wszystkich sędziów sądu apelacyjnego, prowadzi do wniosku, że strona może złożyć taki wniosek osobiście.

Za bezzasadny należało uznać zarzut naruszenie art. 382 w zw. z art. 231 k.p.c. przez zastosowanie domniemania wyrażonego w stwierdzeniu zawartym w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, przytoczonym we wstępnej części niniejszego uzasadnienia. Sąd Apelacyjny, odwołując się do zasad doświadczenia życiowego nie dokonał w drodze domniemania faktycznego ustaleń związanych z przeprowadzonym badaniem lekarskim powoda, co bezpodstawnie zarzucono w skardze kasacyjnej, lecz ocenił wyjaśnienia stron złożone w tym zakresie. Nie mógł więc naruszyć art. 231 k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu orzeczono na podstawie § 15 w zw. z § 6 pkt 6 w zw. z 12 ust. 4 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 490).

Z przytoczonych względów należało orzec, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).